

Kohti kansalaislähtöistä sosiaalista kuntoutusta

**Jari Lindh,
Yliopistonlehtori, YTT, Dos.
Lapin yliopisto
Löydetyt Miehet –seminaari 3.11.20**

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND
Pohjoisen puolesta – maailmaa varten

Kansalaislähtöisyyden määritelmästä (Ruuskanen ym. 2020)

- Kansalaislähtöisyydellä tarkoitetaan yhteiskunnan ja palveluiden kehittämistä yksilöiden omat tarpeet ja intressit huomioiden.
- Ihmiset pääsevät kansalaisyhteiskunnassa vaikuttamaan enemmän siihen, mitä ja millaisia palveluita kunnat heille tarjoavat.
- Kansalaislähtöisen näkökulman seurauksena muuttuu myös käsitys asiantuntijavallasta: ammattilaisten tiedon rinnalle nostetaan kansalaisten tieto, ja tämä vähentää hierarkkisia rakenteita ja lisää kansalaisten ja viranhaltijoiden välistä vuorovaikutusta.

Kansalaislähtöisyys palveluissa

- Kansalaislähtöisyys liittyy keskeisesti siihen, mitä ja millaisilla sisällöillä palveluita ihmisille tuotetaan.
- Palveluiden käyttö ja siihen liittyvät kansalaisen päätökset ovat olennaisessa asemassa kansalaislähtöisyyttä tarkasteltaessa.
- Asiakkaalle annetaan päätösvalta toimenpiteiden suhteen ja hänelle annetaan riittävä informaatio ja resurssit palvelun toteutumiseksi.
- Palveluissa valta siirtyy yhä enemmän asiantuntijalta kansalaiselle

Kansalaislähtöisyys vs. kansalaiskeskeisyys

- Kansalaislähtöisyys, jota käsitteen tasolla voidaan erottaa kansalaiskeskeisyydestä.
- Erona näiden kahden käsitteen tasolla on kansalaisen aktiivisuus; kansalaiskeskeisyydessä yksilö on toiminnan keskiössä mutta hän ei välttämättä ole aktiivinen toimija tai voimavara.
- Kansalaislähtöisyydessä yksilö nähdään aktiivisena toimijana ja hänelle annetaan mahdollisuus vaikuttaa.
- Palvelujen tarjonnan tasolla ero voidaan siis nähdä yksilön roolin kautta, joko kumppanina (kansalaislähtöisyys) tai asiakkaana (kansalaiskeskeisyys, asiakaslähtöisyys).
- Kansalaislähtöisyys nähdään keskeisenä syrjäytymiskehityksen ehkäisykeinona.

Tavoitteena kansaisyhteiskunnan kehittäminen

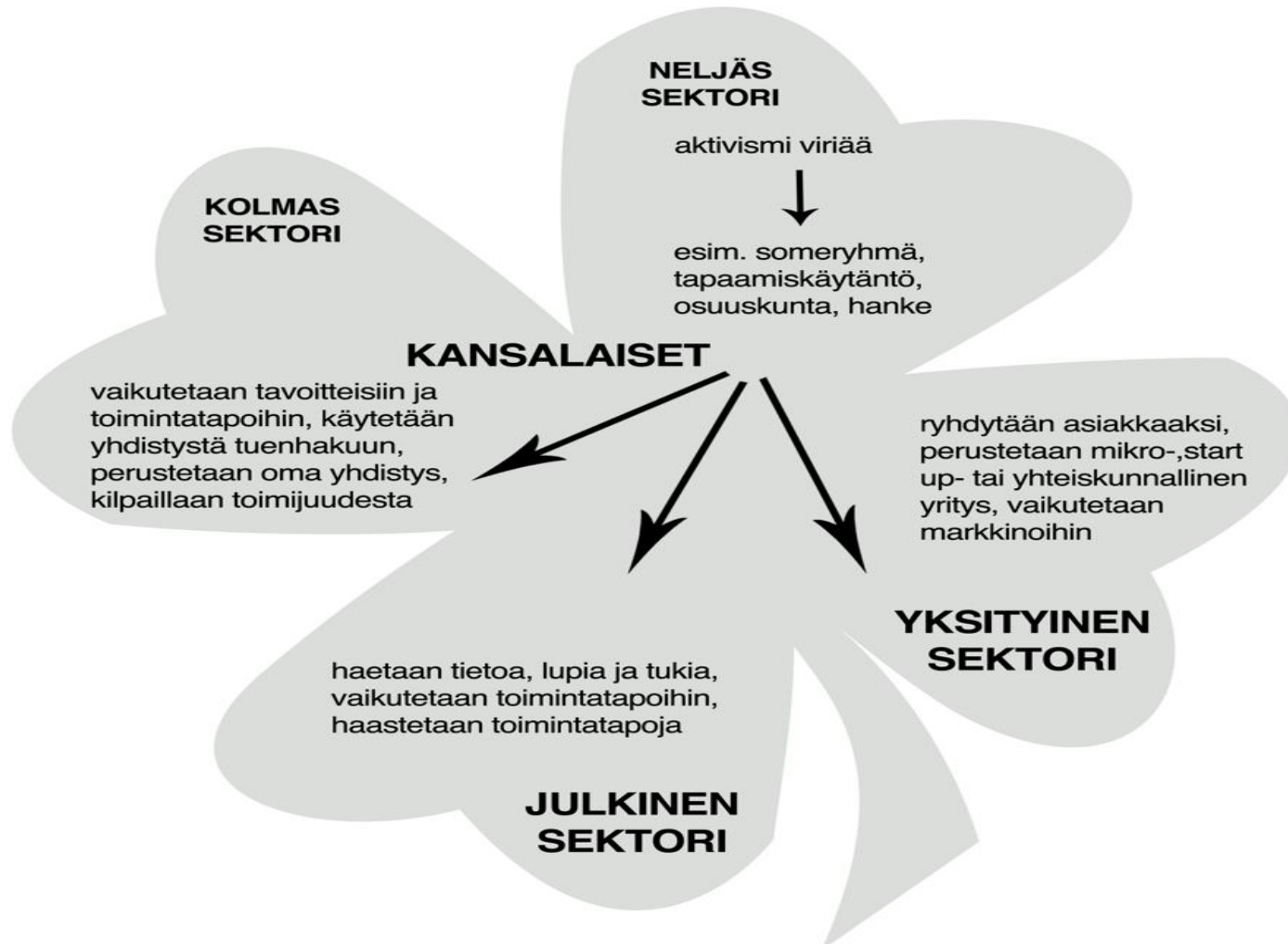
- Kansalaisyhteiskunnassa kansalaiset ja kansalaisryhmät toimivat vapaaehtoisesti ja julkisesti yhteisten arvojen, päämääriensä ja intressiensä pohjalta
- Kansalaisten julkisen toiminnan alue, jossa yksilöt muovaavat subjektiviteettiaan ja sivilisoituvat yhteiskunnan jäseniksi.
- Toimii identiteettien muodostumisen alueena, joka sitoo erilliset yksilöt yhteiskuntaan, mahdollistaa kollektiivisten intressien hahmottumisen ja toiminnan päämääristä ja keinoista sopimisen.
- Kansalaisyhteiskunnan toiminnan lähtökohta on vapaaehtoisuus: kansalaistoimintaan osallistuminen ei perustu ulkoiseen paktoon.
- Tuodessaan esiin yhteiskunnassa vallitsevia erilaisia intressejä se toimii myös valtiollisen valtakeskittymän vastapainona.

Kansalaisyhteiskunnan 3. ja 4. sektori

- Yhteiskunnallinen pyrkimys muodostaa yhteisiä tavoitteita ja toimintaa ulkoisista auktoriteeteista vapaassa keskustelussa.
- Toimii pluralististen demokratioiden ja demokraattisten instituutioiden rakentumisen keskeisenä osa-alueena.
- Kansalaisyhteiskunta on nähty ”kolmantena sektorina”, joka toimii julkisen sektorin, erityisesti valtion, ja markkinasektoriin liittyvien yksilöintressien vastapainona tai täydentäjänä.
- Uudet teknologiat ovat mahdollistaneet kansalaistoiminnan organisoimisen verkostomaisesti ja kevyesti, ilman yhdistystoimintaan kuuluvia hallinnollisia velvoitteita.
- Tästä muodollisiin organisaatioihin sitoutumattomasta kansalaistoiminnasta on viime vuosina alettu puhua ”neljäntenä sektorina”.

Neljännän sektorin yhteyksiä muihin sektoreihin

(Mäenpää & Faehnle 2017; Ruuskanen ym. 2020)

Kansalaislähtöisyys sosiaalisessa kuntoutuksessa

- Kansalaislähtöisyyden ajatus on vahvasti sisäänkirjoitettu sosiaalisen kuntoutuksen käsitteessä ja toiminnallisissa lähtökohdissa.
- Kansalaislähtöisessä näkökulmassa korostuvat kansalaisyhteiskunnan, toimijuuden, vertaisuuden ja osallisuuden vahvistaminen sekä sosiaalityön herkkyys kuunnella erityisen tuen tarpeessa olevien kansalaisten ääntä ja tarpeita
- Kansalais- ja yhteisölähtöinen kuntoutumisen ja osallisuuden tukeminen on tärkeä lähtökohta

Kansalaislähtöisyys sosiaalisessa kuntoutuksessa 2

- Kansalaisuutta korostavassa sosiaalisessa kuntoutuksessa painottuu ihmisen huomioiminen historiallisena, paikallisena ja yhteisöllisenä toimijana, joka osallistuu oman elämänsä ja kuntoutumisensa suunnitteluun.
- Keskeistä on ihmisen kokemustieto ja tavoitteiden, tiedon ja kokemuksen hyödyntäminen sosiaalityössä sekä laajemminkin sosiaali- ja terveyspalveluissa ja niiden kehittämisessä.
- Oleellista on kansalaisten toimijuuden, asiakasosallisuuden ja -kokemuksen vahvistaminen sosiaalityön ja kuntoutumisen prosesseissa. Kyse on kontekstuaalisen ja relationaalisen sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuuksista, jossa korostuvat yksilöllisten ja yhteisöllisten työorientaatioiden yhdistelmät ja sosiaalityön vahvempi yhteen kytkeytyminen osaksi kansalaisten asumis- ja elämismaailmaa
- Van Ewijk (2010) puhuu kontekstuaalisesta sosiaalityöstä, joka tarkoittaa kansalaisten kohtaamista heidän arjessaan ja arjen tasolla. Asiakkaat kohdataan heidän omassa kontekstissaan

Kansalaislähtöinen, mieserityinen sosiaalinen kuntoutus

- Kuntoutusta ja tukea, jonka kohteena ja lähtökohtana on mies itse
- Miehillä suunnattua psykososiaalista apua ja hyvinvoinnin tukemista, joka toteutetaan vuorovaikutuksellisin, ryhmämuotoisin ja toiminnallisen keinoin
- Taustalla erityisesti miehille kasaantuneet syrjäytymisriskin, psykososiaaliset ja hyvinvoinnin ongelmat. Miesten avunhakemisen kynnyks on edelleen korkea. Miehillä on kokemuksia, etteivät tule palvelujärjestelmässä kuulluksi
- Sosiaali- ja terveydenhuollon ja kuntoutuksen toimijoilla ei aina ole aikaa, tietoa, menetelmiä tai resursseja miesten kanssa työskentelyyn
- Miesten oman kokemuksen perusteella erityisesti miehille tarkoitettu ja suunnattu toiminta helpottaa kontaktin ottamista.
- Miehet turvautuvat apuun usein vasta viimeisessä hädässä. Miehillä avun hakeminen on usein vaikeaa, koska sosiokulttuurinen mieskäsite tukee edelleen omillaan pärjäävää ja itsenäistä miestä, joka ei saa olla heikko.
- Sukupuolisensitiivisyyden ja mieserityisen osaamisen tarve

MIESTEN TOIMIJUUDEN TUKEMISEN KESKEISIÄ ULOTTUVUUKSIA LÖYDETYT MIEHET -TOIMINNASSA

(ks. Myös Lindh & Lappi 2018)

Kansalaislähtöisyys

Miesten kokemustieto
ja tavoitteet

Kuntoutuksen
vapaaehtoisuus ja
viranomaisluonteen
madaltaminen

Kansalaisen
kohtaaminen
”kokonaisena”, ikään
kuin ilman roolisuhteita

Toiminnallisuus

Kuntoutus osana arkea
ja normaaleja
ympäristöjä

Yhdessä tekeminen,
ryhmätoiminnat,
vertaisuus, luonto

Toiminnallinen
identiteetti ja
yhteistoiminnallinen
arvostaminen.

Yhteisökiinnittyneisyys

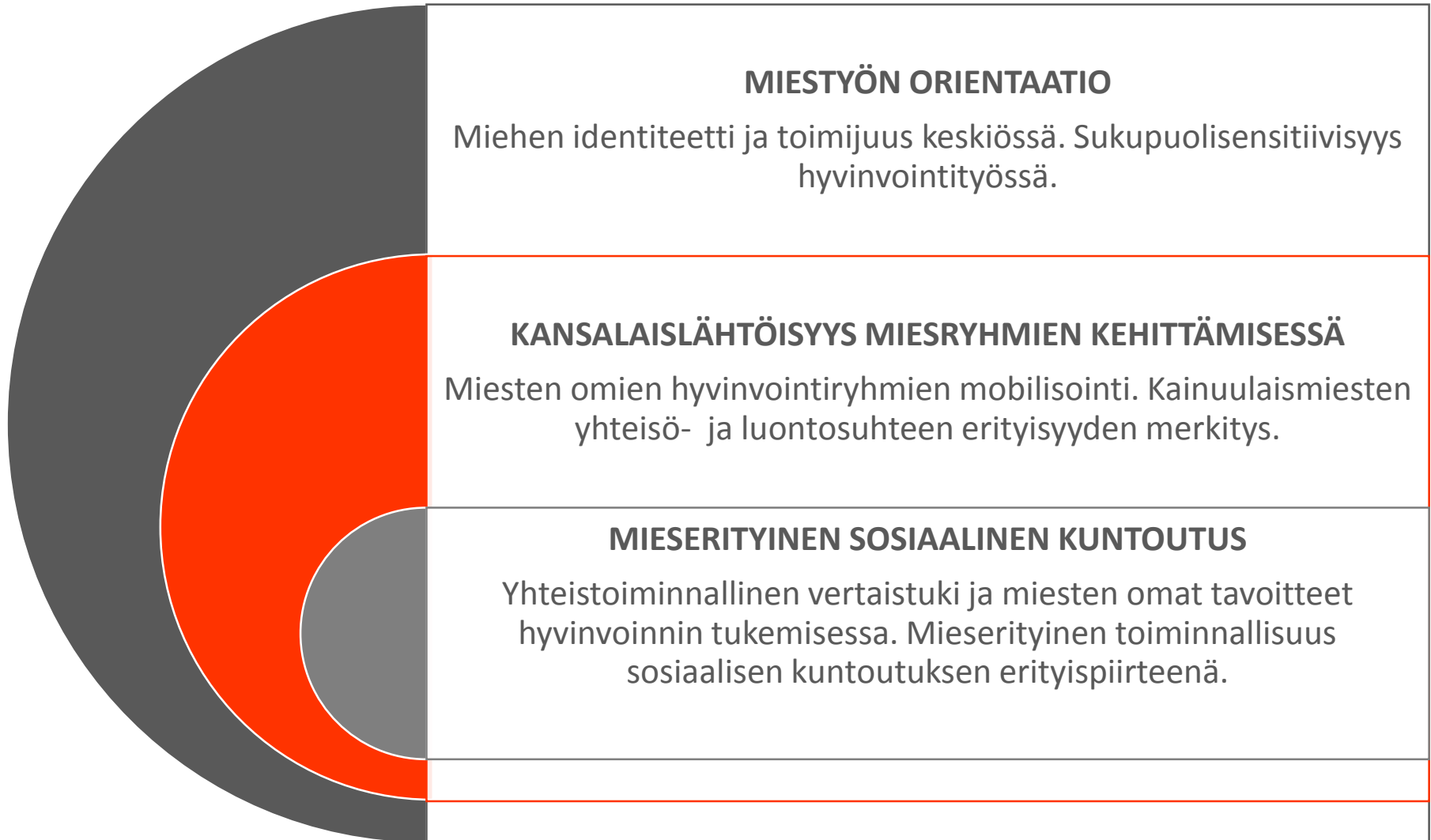
Kuntoutuksen ja
kansalaisen
ymmärtämisen
yhteisösidonnaisuus

Verkostoyhteistyö,
jalkautuva työote,
kuntoutus osana
paikallisyhteisöä

Yhteisön merkitys asuin- ja
elämysympäristönä sekä
yhteisö mentaalisenä,
kulttuurisena tilana ja
identiteetin lähteenä

LÖYDETYT MIEHET

Sosiaalisen kuntoutuksen, miestyön ja kansalaislähtöisyyden innovatiivinen palvelukonsepti

Lopuksi: Kansalaislähtöisen sosiaalisen kuntoutuksen viisi haastetta

- **SUHDE SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEEN:** jaettu/jakamaton tulkinta toimijoiden kesken, mitä sosiaalinen kuntoutus on, sen paikka ja sisältö asiakasprosessissa
- **INSTITUTIONAALISET YHTEISTYÖSUHTEET:** julkisen ja kolmannen sektorin eri toimijoiden institutionaaliset sekä toimintakulttuuriset yhteistyön tavat ja käytännöt (tilaaja-tuottajasopimukset, yhteistyökulttuurit > painottuuko sopimuksellisuus, kumppanuus vai sattumamanvaraisuus, tuttuus jne.)
- **MONIAMMATILLISET YHTEISTYÖSUHTEET:** osin edelliseen liittyen moniammatillisen yhteistyön käytännöt ja toimintamallit (nuorisotoimi, sosiaalitoimi, te-palvelut, terveydenhuolto, työllistämissätiöt, ohjaamot jne.) (tähän liittyy myös professionaaliset ”valtakamppailut”)
- **SUHDE ASIAKKUUTEEN:** tulkinnat asiakkaista ja asiakkuudesta (heikkoja osaamattomia reppanoita vai potentiaalisia kuntoutujia, joiden palvelut suunnitellaan ja toteutetaan kansalaislähtöisesti yhdessä heidän kanssaan; näin hyvin karkeasti jaotellen) sekä monimutkaisten, eri tahoihin/toimijoihin kiinnittyvien asiakasprosessien hallinta. Sukupuolisensitiivisyyden huomioiminen.
- **SUHDE KANSLAISYHTEISKUNTAAN:** Keskeisenä osana kansalaislähtöisen sosiaalityön kehittämistä on kysymys yksilön, yhteisöjen, markkinoiden ja yhteiskunnan välisten suhteiden uudelleen määrittymisestä sekä kansalaisyhteiskunnan (3. ja 4. sektorin), julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden ja palveluntuottajien uusien yhteistyömallien ja yhteiskehittämisen mobilisoinnista ja ns. palveluhybridien rakentamisesta

KIITOS!

